

Volksontwikkeling en volksopvoeding in de katholieke zuil

Bron: Onder Dak, Een eeuw volks- en gildehuizen, 1987

Pag. 153 e.v.

„ALZIJDIGE ONTWIKKELING”

Wanneer de voorgaande elementen aanwezig waren, nl. een stevige vakbeweging en financiële onafhankelijkheid, kon werk worden gemaakt van een derde belangrijke steunbeer voor de emancipatie. Voortaan wilde men het volk alzijdig ontwikkelen.

John Van Dijk, actief in het Antwerpse volksontwikkelingswerk en auteur van een 8-delig handboek voor studieringen, schreef:

„En daarom dient ons volk, nu nog meer als voorheen, alzijdig ontwikkeld te worden: godsdienstig, omdat de godsdienst de ware bron is van alle zedelijke kracht: zedelijk, omdat zonder zedelijkheid noch algemene welvaart, noch volmaakt geluk kan bestaan, noch bewerkt worden; maatschappelijk, omdat ons volk beter ingelicht moet worden én aangaande zijn sociale plichten én aangaande de inrichting en de leiding onzer hedendaagse maatschappij.”

Deze ideeën werden o.m. ontwikkeld in de Westvlaamse werkliedenbonden die vanaf 1906 door priester Honoré Maes werden opgericht en gestimuleerd. Vanuit een zelfde achtergrond werkte Achiel Lauwers te Brugge. Voor het eerst dook nu het woord VOLKSONTWIKKELING op.

Hierin zagen zij dé sleutel voor de sociale, culturele en politieke ontvoogding van de arbeiders.

Ook het Algemeen Secretariaat van Rutten nam zich in 1909 voor meer aandacht aan de vorming te besteden. „Aan de bevordering der zedelijkheid moet ook een groot deel van de werkzaamheid gewijd worden. De drankbestrijding moet er overal komen en tevens gelegenheid tot veredelende ontspanning. De leer- en leeszucht moet insgelijks worden geprikkeld. Niet alleen sociale kennis moet worden verspreid, maar ook gelegenheid geboden tot bewaking in het beroep. Sociale studiekringen dus en tevens vakscholen, voor 't minst beroepsleergangen. Met wat ernstige wil kan men deze overal tot stand brengen. En vermits de godsdienst thans zo hardnekkig wordt aangevallen, mag deze verdediging ook geenszins verwaarloosd worden.”

Deze vorming stelde zich op verschillende vlakken. In de traditie van de katholieke sociale werking van de 19de eeuw bleef de zedelijk-godsdienstige, zelfs apologetische opvoeding van het grootste belang. Op de tweede plaats kwam de beroepsvervolmaking. Vanaf nu trachtte men echter ook meer aandacht te besteden aan de algemene en culturele vorming.

ZEDELIJK-GODSDIENSTIGE OPVOEDING

De aandacht die aan de zedelijk-godsdienstige opvoeding werd gehecht, wordt geïllustreerd door de toename van het aantal *retraites*, die de werklieden godsdienstig wilden vormen. Ze groeiden vooral na 1900 op initiatief van Jezuiten en Franciscanen. In Vlaanderen bestonden in 1903 speciaal hiervoor gebouwde *retraitehuizen*, o.a. te Gent (°1894), te Lier (°1899) en te Alken (°1905), waar de arbeiders een aantal dagen konden verblijven. Te Alken werden in 1905 14 *retraites* gehouden met 112 „militanten”, 55 „heeren” en 374 werklieden. In 1908 was dit aantal gestegen tot 34 *retraites* met 1261 deelnemers, waaronder 952 werklieden.

Voor de *studiekringen* waren ontzettend belangrijk, op religieus maar ook op sociaal en algemeen vormend vlak. Ze ontstonden vooral na 1905 en kenden aan de vooravond van de eerste wereldoorlog een sensationele opgang. In 1912 kwam het Verbond van Vlaamse Studiekringen tot stand, dat een jaar later, ter gelegenheid van zijn tweede congres, een onderzoek deed naar het aantal reeds bestaande studiekringen. Toen waren er in de provincie Antwerpen 127 studiekringen actief, in West-Vlaanderen een 60-tal en in Oost-Vlaanderen 45. Vlaams-Brabant gaf toen geen cijfers door en in Limburg stond men nog maar in het beginstadium.

Het motief om deze studiekringen, gewoonlijk geleid door advocaten, onderwijzers en priesters, op te richten, was het vormen van verslaggevers, sprekers, voordrachtgevers en redenaars. Men moest een kader scheppen voor de beweging, omdat dringend leidersfiguren nodig waren om de leden bewust te maken van hun miserabele toestand en van de mogelijkheden tot verbetering. Het bleek nderdaad dat de leden van de studiekringen de voortrekkers van de sociale beweging werden in hun parochie. Op godsdienstig gebied bevorderden zij de goede pers, de

Studiekringen worden de kern van het vormingswerk bij arbeiders en middenstanders. Studiekring „De Hoop der Toekomst”. Laken, 1915 (cat. 248).

volksbibliotheken en de voordrachten; op sociaal gebied stichtten zij de secretariaten van de vakverenigingen, mutualiteiten, werkmanskringen, matigheidsbonden en vrouwengilden; op parochiaal vlak waren zij de beste helpers van de pastoor.

Het doel van de studiekringen was (1) de deelnemers aanzetten tot denken; (2) hen bewustmaken van een aantal zaken; (3) hun geloof sterken door studie; (4) hun gevoelens leren uitdrukken. De deelnemers moesten met overtuiging godsdienstige en arbeiderszaken kunnen verdedigen. Kwamen er dikwijls vreemde sprekers in deze besloten kring aan het woord, toch was het de bedoeling de gewone leden zelf het gesprek te laten leiden. Ze handelden over de meeste uiteenlopende onderwerpen (politiek, sociaal, economisch, zelfs literair) en waren sterk antisocialistisch getint. Het is niet toevallig dat de studiekringen veel voorkwamen in plaatsen waar hevige politieke strijd tegen de socialisten werd gevoerd (in Gent b.v. waren er in 1913 11 studiekringen actief). Het Verbond propageerde de lezing van een evangelietekst, maar deze directieven werden nauwelijks opgevolgd. De inhoud varieerde van kring tot kring.

De bestuurder, gewoonlijk de pastoor, vroeg van de leden een grote discipline. De verslaggever van Vlaams-Brabant oordeelde in 1913: „Om dezelfde reden moet men zich wel wachten leden te nemen die reeds deel uitmaken van andere afdelingen, zoals zang, toneel en fanfareafdeling (...) te dikwijls belet (...) nadelig op orde en tucht.”

Wie werd er lid van een studiekring? Het is duidelijk dat de gewone mensen, die soms nauwelijks konden lezen of schrijven, meestal niet te bereiken waren. Op een enquête in 1913 i.v.m. studiekringen, antwoordde een pastoor uit de provincie Antwerpen: „Een studiekring! Maar er zijn op mijn dorp geen vier mensen die kunnen lezen.” Toch waren de studiekringen hét middel om hen te bewerken en tot denkende en bewuste mensen te vormen. De studiekringen telden gemiddeld een 25-tal leden tussen 15 en 30 jaar oud.

In vele provincies was het vooral de sociaal-voelende ontwikkelde burgerij die werd bereikt. Enkel in de grote

steden was er ook enige aantrekkingskracht bij de arbeiders. Het merendeel richtte zich tot één welbepaalde stand, maar er waren ook gemengde studiekringen. In de middenstand van Brussel was er in 1922 alle dinsdagen om 20 u 30 studiekring voor de mannen, elke donderdag om 20 u 15 voor de jongelingen en de 1ste en 3de zondag van de maand om 10 u. voor de juffrouwen. Men vond nochtans dat er op verschillende plaatsen veel meer kon worden gedaan. De middenstandsproblemen werden volgens de Landsbond nog veel te weinig bestudeerd.

BEROEPSVERVOLMAKING

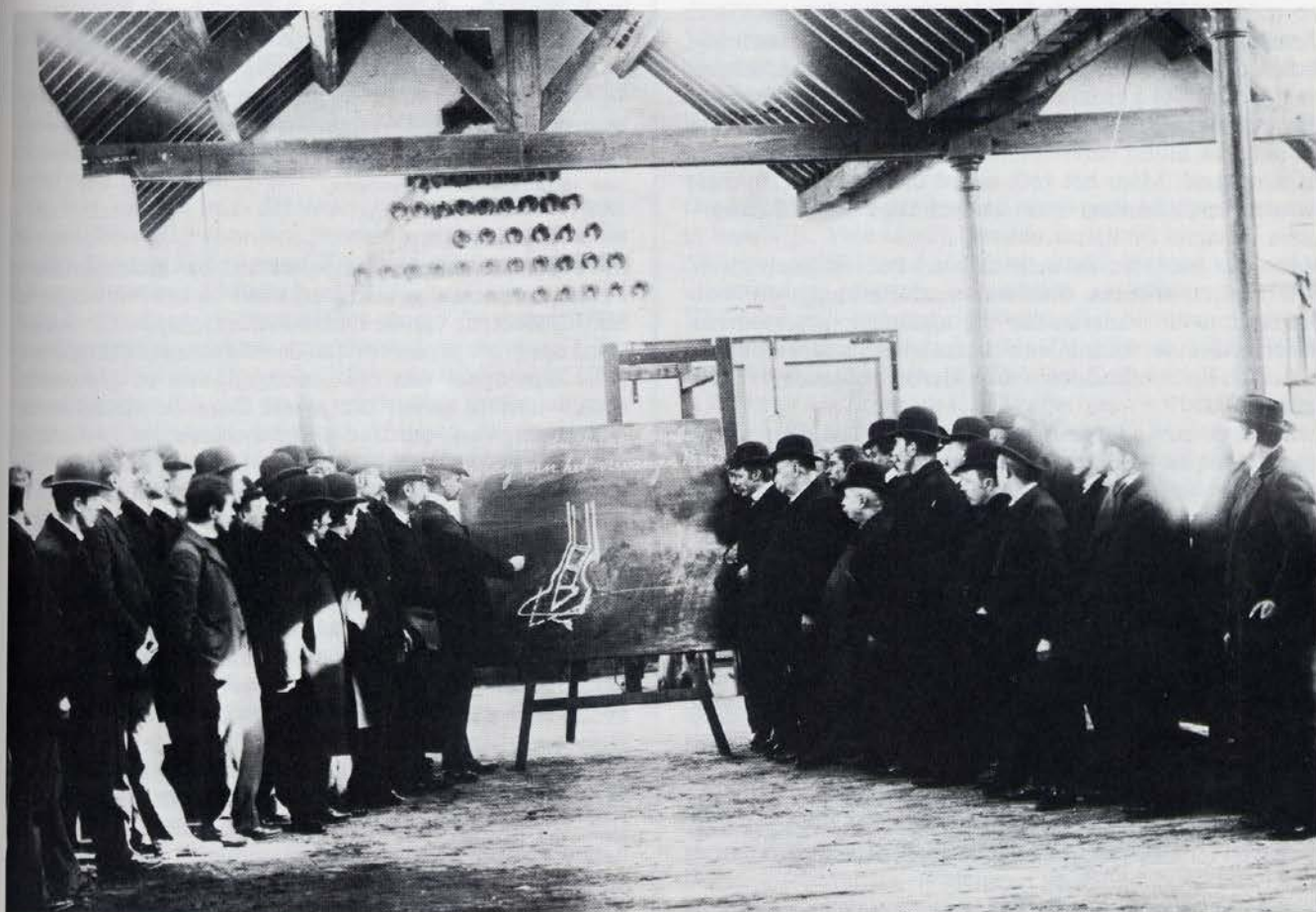
Bij boeren- en middenstandsverenigingen bleef de klemtoon zeer duidelijk liggen op de beroepsvervolmaking. Landbouw- en tuinbouwhuishoudscholen van overheidswege bevorderden de vakkennis van boer en boerin. De boerenverenigingen gingen voortaan meer aandacht besteden aan de vergadering. Dit hing samen met de gevorderde organisatie en de verbeterde levensomstandigheden op het platteland. Het hoofdbestuur hamerde erop dat de driemaandelijke bijeenkomsten goed zouden worden verzorgd. In Leuven werden programma's uitgewerkt voor de plaatselijke afdelingen. De boeren konden hun zaken afhandelen (verzekeringen e.d.), een bestuurslid kon uitleg geven of een voordracht houden (over een bijzondere graansoort, de kracht en het gebruik van meststoffen, het verluchten van stallen in de winter, enz.).

Praktische vorming verhoogt de beroepskennis van de leden. *Een landbouwles ergens te velde (cat. 252).*

De mogelijkheid bestond één of ander artikel uit een landbouwersblad voor te lezen. En nu de vereniging de boer uit zijn eenzaamheid had getrokken, dienden alle leden aanwezig te zijn! Ook de middenstander moest verder in zijn beroep worden bekwaamd. Heel wat cursussen werden op de leden afgevuurd: lessen over boekhouden, handelsrecht, stenografie; taalstudie (Frans, Engels, Duits en Spaans), enz. Voordrachtencycli, waarin de specifieke beroepsaangelegenheden en middenstandsproblemen aan bod kwamen, stonden het meest op het programma. Cursussen en voordrachten werden ondersteund door een eigen bibliotheek, vooral met vakliteratuur. In een lees kabinet konden boeken, tijdschriften en kranten worden geraadpleegd. Tentoonstellingen moesten de middenstanders confronteren met verbeterde werktuigen en produkten. Etalagewedstrijden werden gehouden om de aantrekkingskracht van de grootwarenhuizen te verkleinen.

Met de steun van de overheid kwam de middenstand tot een net van beroepsonderwijs. Te Gent werden in 1904, 1905 en 1906 lessen ingericht voor haarkappers. In 1904 gebeurde hetzelfde voor beenhouwers te Brussel, Leuven en Ingelmunster. Een vervolmakingscursus voor tapijtwevers, waar buitenlandse specialisten lessen en demonstraties kwamen geven, stond te Gent op het programma.

De arbeidersbeweging tenslotte besteedde veel aandacht aan de uitbouw van deze lessen. Reeds op het einde van

de 19de eeuw waren vooral in de grote steden vakscholen tot stand gekomen. Uit de gilde van Leuven ontstond de Sint-Pieters Ambachtsschool. De Antisocialistische Werkliedenbond van Gent stichtte de Vak- en Ambachtsschool Sint-Antonius, die zo'n succes kende dat weldra moest worden uitgekeken naar nieuwe lokalen. In 1899 waren er 200 leerlingen, in 1902 tweemaal zoveel. *Het Volk* schreef in 1910: „(...) een beroepsbekwaamheid is de grootste macht welke den arbeider kan gegeven worden, vooral wanneer zij haren oorsprong dankt aan de beroepsvereniging en natuurlijker wijze strekken gaat tot versterking van hetzelfde verenigingsleven.” Vakken- nis en beroepsfierheid werden door de arbeidersorganisa- tie noodzakelijk geacht om het volk te emanciperen. Bekwame vaklui maakten een veel betere indruk bij de patroons en konden veeleisender zijn. De scholen werden gezien als „vormschool van bewame werklieden, krijgs- school voor strijdbroeders der werkende klas en kweek- school van de vakvereniging”.

Maar daarnaast gaven de lessen ook de gelegenheid alge- meen onderwijs te verstrekken. Te Zwijnaarde werden in 1909 naast vakkennis ook gezondheidsleer, economie en Frans onderwezen. De discipline gezondheidsleer bestond o.a. uit lessen over lichaamshygiëne en netheid van de woning, de gevolgen van drankmisbruik, gezonde voe- ding en E.H.B.O.

Aansluitend op deze scholen, dachten de initiatiefnemers er in 1909 ook aan vakscholen op het platteland te organi- seren.

ALGEMENE EN CULTURELE VORMING

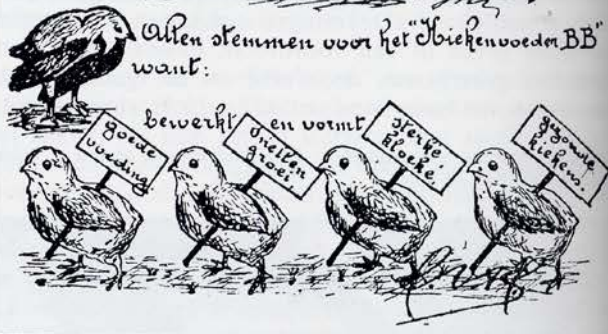
Tenslotte was er de algemene en culturele vorming. Edward Luytgaerens, proost van de Boerenbond, schreef in 1909 dat het kunst- en schoonheidsgevoel moest wor- den ontwikkeld. Dit wilde niet zeggen dat men een man uit het volk moest vervreemden van zijn beroep, zijn volk of zijn stand. Maar het volk moest uit zijn achterlijkheid worden opgetild naar meer zelfstandige ontwikkeling.

Vooreerst moesten de arbeiders en boeren leren lezen, schrijven en rekenen. Een stap verder stonden de voor- drachten over vaderlandse en algemene geschiedenis, aardrijkskunde, kennis van toestanden in vreemde lan- den, enz. En lichtbeelden waren hierbij een geschikt hulp- middel.

„Het volk ziet gaarne beeldekens; wij zijn allen zo; de voordracht spreekt tot de twee voornaamste zintuigen: het oog en het oor, en de inbeelding speelt er hare rol bij.” Apparatuur hiervoor lag zeker niet in het bereik van de meeste sociale bewegingen. Daarom was Edward Luyt- gaerens van mening dat instellingen moesten worden op- gericht die aan voordelige voorwaarden toestellen en plaatjes zouden verhuren. In 1927 stichtte Anicetus Cool de Limburgse Centrale voor Volksontwikkeling die een documentatiebureau inrichtte en zijn medewerking ver- schafte „aan al wat het godsdienstig leven bij de arbeiders hoger kon doen opbloeien”. Deze centrale kocht een apparaat aan voor lichtbeelden en een aantal diareeksen, die werden uitgeleend aan de verschillende afdelingen. Ook het Werk der Lichtbeelden, dat door Achiel Lauwers in het leven was geroepen, is vermeldenswaard.

De *ontwikkelingsavonden* waren als „ontspanning met

Wetenschappelijke schoolmatige voeding der kieken.

Propaganda voor kiekenvoeder van de Belgische Boerenbond, 1922 (cat. 253).

opvoedende waarde” voor de massa bedoeld. Floris Prims, op sociaal gebied werkzaam in het Antwerpse en hoofdredacteur van de *Gids op Maatschappelijk Gebied*, werd een grote promotor van de volksontwikkelingsavonden. Zijn opzet was één „zielsgedachte of gemoedsin- druk” neer te zetten per avond door de systematische benutting van voordracht, lichtbeelden, zang en toneel. Voor de inrichting ervan achtte Prims onderlinge hulp noodzakelijk. Ofwel besteedde men de avonden uit aan b.v. studentenbonden, meisjespatronaten, congregaties of toneelkringen. Ofwel zorgde men er door onderlinge verstandhouding voor dat een avond, door één werk- manskring voorbereid, in verschillende kringen werd ge- houden. De *Gids* vroeg afwisseling en thematisering in de avonden. Men kon moeder-, kinder- en vaderavonden geven. In 1925 werden b.v. aangeprezen: een Hongaarse avond (in het licht van de ellende aldaar en de opvang van Hongaarse kinderen bij Belgische pleegouders), een pries- ter Poppe-avond, voordrachten over het Eucharistisch Wereldcongres, Rome en het H. Jaar, de ontwikkeling van de Kempische nijverheden of politieke figuren van België sedert 1830. De programmatie, door A.C.W.- nationaal voorgesteld, werd lang op voorhand vastge- legd.

Bibliotheken zijn een belangrijk vormingsmiddel.

De bibliotheek „Volksontwikkeling” van Mechelen (cat. 256).

Bij de middenstand kwamen ontwikkelingsavonden minder voor. Zo kloeg men in de Rupelstreek: „Op zedelijk en cultureel gebied kan heel wat meer gedaan worden.”

In 1923 werd daar een ontwikkelingsavond gegeven over radio, lichtbeelden en de praktische toepassing ervan, in 1924 bracht men de Hawaï-eilanden voor het voetlicht. Kort nadien kwamen het Vaticaan en Venetië aan de beurt. Te Gent werd in 1923 een voordracht over Londen gehouden. Het was dus maar zeer sporadisch en slechts op sommige plaatsen dat ontwikkelingsavonden in het programma werden ingeschreven. Rond 1930 schijnt de aandacht wel te zijn toegenomen. Onder meer in Turnhout, Brugge, Leuven en Willebroek kwamen van toen af regelmatig ontwikkelingsavonden aan bod. Drie per jaar scheen echter een grote uitzondering. Ook de opkomst liet nogal eens te wensen over.

„Zo hun ouders met dezelfde ijver de vergaderingen bijwoonden welke voor hen gegeven worden, dan was de middenstand in Boom gered,” schreef men daar in 1924 n.a.v. een geslaagd kinderfeest.

In de burgerskringen daarentegen waren de voordrachtavonden een sporadisch terugkerend verschijnsel. De Gentse Koninklijke Kring God & Vaderland had in 1905 drie afdelingen die zich op spreekbeurten toelieden: een wetenschappelijke en artistieke afdeling en de Hogeschooluitbreiding die in haar midden opereerde. Deze initiatieven waren echter zeker niet georganiseerd met emancipatorische bedoelingen.

Eén van de belangrijkste, zoniet de belangrijkste plaats in deze periode, werd echter ingenomen door de *politieke spreekbeurten*. Tot 1930 kwam het er voor de standsbewegingen op aan hun positie op politiek vlak te consolideren. De meetings konden de leden motiveren en lieten een zeker contact met de mandatarissen toe.

In het kader van deze vormingsbeweging zien we een toename van het aantal *bibliotheken*. Leren lezen en langs het boek vakkennis opdoen was zeker een element van emancipatie.

Op vele plaatsen had men tijdschriften- en krantenleeszalen. De Antisocialistische Werkliedenbond van Gent had

in 1908 een bibliotheek met 5000 boeken, met een speciale afdeling voor toneelwerken en voor werken tegen het alcoholisme, en vroeg hiervoor alle mogelijke dagbladen, tijdschriften en boeken. In 1910 bouwde de bond m.m.v. het Davidsfonds een Vlaamse leesbibliotheek uit.

Bij de middenstand was de aandacht voor bibliotheken opvallend. Meestal waren het vakbibliotheken. Het hoeft ons niet te verwonderen dat de leescultuur bij de middenstand zo uitgebreid werd gepropageerd. Reeds gedurende een aantal decennia hoorde het lezen van de krant tot de burgerlijke vrijetijdsbesteding. Burgers konden zich het bezit van een krant permitteren. Om ook de arbeiders in staat te stellen op de hoogte te blijven van het nieuws waren er in vele arbeiderscafé's uitgebreide leeszaalen met verschillende kranten. Brugge wenste vanaf 1919 deze zaal nog te vergroten en haar niet alleen 's zondags, maar ook in de week na 18 u. open te houden. Vele hoofdredacteuren waren bereid alle activiteiten, die in het café doorgingen, in de krant aan te kondigen, in ruil voor een abonnement.

INITIATIEVEN OP NATIONAAL VLAK

Wat er op het vlak van het volksontwikkelingswerk werd gepresteerd, was overwegend een plaatselijke aangelegenheid. Op nationaal vlak lag de klemtoon grotendeels op de kadervorming. In 1908 organiseerde de christelijke arbeidersbeweging de eerste Vlaamse Sociale Week, met het oog op ideeënverspreiding en vorming van militanten. Vòòr de eerste wereldoorlog kwamen de overtuigde syndicalisten zich telkenjare bijscholen. Na 1918 legden de Vlaamse Sociale Weken zich vooral toe op kadervorming, zodat ze vanaf dan nog nauwelijks tot de volksontwikkeling kunnen worden gerekend.

Vanuit eenzelfde bekommernis startte men met de Sociale Scholen.

Dit betekent niet dat er niets werd gedaan om de massa te bereiken. Vele ideeën werden verspreid langs de *pers*, die van bovenaf werd gestuurd. Onder invloed van vooruitstrevende priesters ontstonden er bladen met een Vlaams-democratische signatuur, die volksverheffing als motto namen. Periodieken als *De Nieuwe Tijd* (1896), *Het Kortrijkse Volk* (1905), *De Kempische Arbeider* (1911) en *Ons Limburg* (1918) zijn hier voorbeelden van. In West-Vlaanderen ontvingen alle A.C.W.-leden vanaf 1919 *De Volksmacht*. Hierin werden de standpunten van het werkersverbond uiteengezet. Aankondigingen en besprekingen van volksontwikkelingsavonden, toneelvoorstellingen, enz. vonden een plaatsje in de krant. Per arrondissement werd plaatselijk nieuws opgenomen.

Voor het A.C.W.-kader was er de *Gids op Maatschappelijk Gebied* met Floris Prims als hoofdredacteur. Na de oorlog kreeg de volksontwikkeling een aparte rubriek toebedeeld. Mogelijke programma's, thema-avonden, optredens, enz. werden erin aangekondigd. Maar vooral verschaftte het voor de plaatselijke propagandisten een grondige basiskennis over de arbeidersbeweging. *De Tijd* (1922) was het meer algemene dagblad voor de werkmán, terwijl *Het Volk* sinds 1891 vooral te Gent werd verspreid. De middenstanders werden een tijdlang bewerkt door de *Gids van de Middenstand* (1923) en de *Middenstandspost*

(1926). Voor boer en boerin was er *De Boer* (1895) en *De Boerin* (1913), tijdschriften die bol stonden van praktische raadgevingen en de programmatie van de verschillende afdelingen bevatten.

Al in de A.C.W.-statuten van 1923 was de oprichting van een Centrale voor Volksontwikkeling voorzien. Deze dienst zou de leiding, hulp, ordening en toezicht op de volksontwikkeling voor zijn rekening nemen. Tot 1929 waren er echter geen financiële middelen, noch een priester-vrijgestelde om dit idee te realiseren. Op het 8ste congres besloot men dat het „bureau van het A.C.W. onverwijld zou overgaan tot het stichten van een Centrale voor Volksontwikkeling”. Ze zou pas echt wind in de zeilen krijgen wanneer Frans Richard begin 1931 tot vrijgestelde secretaris van de dienst werd benoemd.

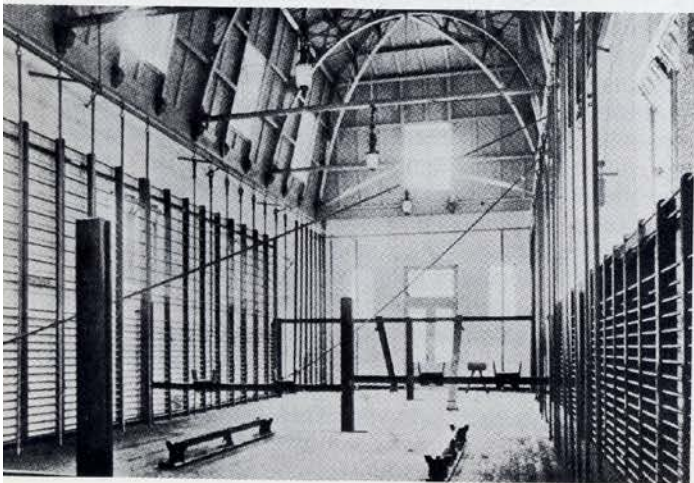
Ook bij de middenstand gebeurde er op nationaal vlak weinig of niets. Wel werden vanaf 1920, naar het voorbeeld van de arbeidersbeweging, sociale weken voor de middenstand georganiseerd, die de vorming van het kader op het oog hadden. Maar veel werd er daar over de vorming van de doorsnee middenstander niet verteld. Vermelden we hier ook de middenstandsuniversiteit die te Gent onder impuls van Karel Van Der Cruyssen in de Lange Kruisstraat werd ingericht en die ook leiders wilde vormen.

In 1924 splitste de Landsbond van de Middenstand zijn werking op in de sociaal-economische en de godsdienstig-zedelijke en stelde teleurgesteld vast:

„Laten we bekennen dat in het algemeen alle godsdienstig-zedelijke werking op onze dagen nogal gemakkelijk verwaarloosd wordt; de tijden zijn zo druk en de geesten zijn zo bekommerd dat het nogal meer gebeurt dat deze werking, die nochtans het zekerste heilmiddel voor onze sociale kwaal aanbiedt, voor zuiver-economische bedrijvigheid moet onderdoen.”

Deze zinnen vatten mooi samen hoe ver het qua vorming en ontwikkeling in 1924 bij de middenstand stond. De meeste middenstanders kwamen naar voordrachten om het onmiddellijk praktische nut ervan en als ze er iets konden komen opsteken dat hun bedrijf of winkel zou ten goede komen.

*Een turnzaal te Gent, 1921
(cat. 267)*

De Belgische Boerenbond stimuleerde op zijn beurt voordrachtavonden en organiseerde ettelijke studiedagen en -weekends.

Algemeen kan worden gesteld dat op nationaal vlak een aanzet werd gegeven tot de oprichting van een volksontwikkelingsorganisatie. Veel aandacht werd besteed aan de kadervorming. Inhoudelijk werden de programma's van de plaatselijke afdelingen in de gewenste richting gestuurd.

VOOR EEN LICHAMELIJK STERK VOLK

Onder de oorlog waren de meeste **turnkringen** stilgevallen omdat de jongeren opgeroepen waren. Na de wapenstilstand schoten ze opnieuw uit de startblokken en werden er trouwens nog vele nieuwe opgericht.

De vertegenwoordigers van de christelijke arbeidersbeweging, die op de 9de Vlaamse Sociale Week in 1922 spraken, waren het er over eens dat het turnen waardevol was en een middel tot emancipatie kon zijn.

Honoré Maes noemde een turnafdeling een „*machtig hulpmiddel voor de lichamelijke en zedelijke schoonmaking van ons volk*”.

Priester Ivo Cornelis verwoordde het als volgt:

„Het turnen is van het grootste belang: het sterkt de spieren en helpt tot beheersing van het lichaam, wat vooral deze woelige jaren nood doet. Het geeft gepaste afleiding aan het overschot van lichamelijke kracht dat anderszins schadelijke gevolgen kan hebben...”

Nochtans zag Honoré Maes ook gevaren in het turnen en hij noemde genadeloos enkele slechte eigenschappen in sommige turngroepen: tuchteloosheid, verwildering, eenzijdigheid, driftigheid en ijdelheid. Daarom was een sterke leiding nodig.

In de meeste kringen werd het imago van orde en tucht onverminderd gehandhaafd. Op het groots opgezette 2de Kempische Verbondsfeest, dat door de Vlaamse Katholieke Turnkring „Lenig en Gezwind” van Turnhout werd ingericht, was het bijwonen van stoet en mis verplicht en zingen en roken tijdens de stoet verboden op straf van uitsluiting.

De voorbereiding op het soldatenleven bleef nog steeds een gebruikt argument voor toetreding.

„Voor een turner is het soldatenleven niet half zo hard als voor jongens, die nog alles moeten leren als ze binnenkomen,” klonk het in Turnhout in 1926. Nochtans was deze motivering in 1922 al enigszins getemperd. De Turnhoutse volksvertegenwoordiger, burgemeester en oorlogsinvaliden Alphonse Van Hoeck merkte toen op dat de lichamelijke opvoeding niet enkel een middel was om soldaten te maken. Men moest er eerst aan denken mensen te *vormen*. Maar toch was het bewezen, aldus Van Hoeck, dat door het vormen van dergelijke mensen de turnbeweging niettemin de beste soldaten voorbereidde. Dat deze redenering klopte, blijkt uit het betoog van de Roeselaarse verslaggever, die zich in 1925 afvroeg, *„hoe het mogelijk is zulke jonge jeugdige kerels zo volmaakt af te richten”*.